TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

EKONOMİK GELİŞMELER

(3. Çeyrek 2022)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

TABLOLAR ..... **i**

GRAFİKLER ..... **i**

I. GSYH, İŞGÜCÜ, ÜRETİM VE TALEP UNSURLARINDAKİ GELİŞMELER **1**

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları *1*

2. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler *3*

3. Üretim ve Talebe İlişkin Son Gelişmeler *4*

SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ 4

İMALAT SANAYİİ KAPASİTE KULLANIM ORANI (KKO) 5

BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜ ÜRETİMİ VE SATIŞLARI 6

OTOMOTİV SEKTÖRÜ ÜRETİMİ VE SATIŞLARI 6

II. ÖDEMELER DENGESİ **8**

III. FİYAT GELİŞMELERİ VE PARA POLİTİKASI **10**

IV. MALİ PİYASALARDAKİ GELİŞMELER **12**

TABLOLAR

Tablo 1: GSYH Sektörel Büyüme Hızları 3

Tablo 2: Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri 4

GRAFİKLER

Grafik 1: Sanayi Üretim Endeksi 4

Grafik 2: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı 5

Grafik 3: Otomobil Üretim ve İhracatı 7

Grafik 4: Otomotiv Sektöründe Üretim ve Satışlardaki Değişim 7

Grafik 5: Otomotiv İhracatının Üretime Oranı 8

Grafik 6: Altın ve Enerji Hariç Cari İşlemler Dengesi Yıllıklandırılmış (milyon dolar) 9

Grafik 7: TÜFE ve Yİ-ÜFE Yıllık Yüzde Değişim 10

I. GSYH, İŞGÜCÜ, ÜRETİM VE TALEP UNSURLARINDAKİ GELİŞMELER

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

2022 yılı üçüncü çeyreğinde Türkiye ekonomisi yüzde 3,9 oranında büyümüştür. Bununla birlikte, 2022 yılının üçüncü çeyreğinde mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH yüzde 0,1 oranında azalmıştır.

Üçüncü çeyrekte büyüme üretim yönünden incelendiğinde aşağıdaki tespitler yapılmaktadır.

- **Sanayi sektöründe katma değer yüzde 0,3 oranında artmıştır**. Böylece **sanayi sektörü** yılın üçüncü çeyreğinde ekonominin genelindeki yüzde 3,9 oranındaki **büyümeye yüzde 0,1 puan katkı** yapmıştır. Sanayi üretim endeksinin üçüncü çeyrekte yüzde 2,5 oranındaki büyüme oranı dikkate alındığında, sanayi katma değerinde kaydedilen yüzde 0,3 oranındaki katma değer artışı bir miktar zayıf kalmıştır.
- **Hizmetler sektörü (inşaat dâhil) katma değeri üçüncü çeyrekte yüzde 5,8 oranında artarak** GSYH büyümesine üçüncü çeyrekte 3,5 puan katkıda bulunmuştur. Hizmetler sektörünün alt bileşenleri incelendiğinde,
  - Ticaret, ulaştırma ve konaklama faaliyetlerinin yüzde 6,9,
  - Bilgi ve iletişim faaliyetlerinin yüzde 13,9,
  - Finans ve sigortacılık faaliyetlerinin yüzde 21,6,
  - Gayrimenkul faaliyetlerinin yüzde 4,1,
  - Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetlerinin yüzde 12,6,
  - Kamu yönetimi, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet faaliyetlerinin yüzde 7,6,
  - Diğer hizmet faaliyetlerinin ise yüzde 4,9 oranlarında büyüme kaydettikleri görülmektedir.
  - Bu dönemde, inşaat sektörü yüzde 14,1 oranında daralarak büyüme kaydetmeyen tek sektör olmuştur.

- **Tarım sektörü katma değeri ise üçüncü çeyrekte yüzde 1,1 oranında artmıştır.** Sektörde kaydedilen bu büyüme üçüncü çeyrekteki GSYH büyümesine yüzde 0,1 oranında katkıda bulunmuştur.

Üçüncü çeyrekte büyüme harcamalar yönünden incelendiğinde aşağıdaki tespitler yapılmaktadır.

  - 2022 yılının **üçüncü çeyreğinde özel tüketim harcamaları yüzde 19,8 oranında artarak** ekonomik büyümeye 12,0 puan katkı yapmıştır.

- Üçüncü çeyrekte tüketimdeki bu artışta hizmetlere yapılan harcamalardaki artış (yüzde 27,9) ve dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalardaki artış (yüzde 29,9) etkili olmuştur.
- Kamu tüketim harcamaları 2022 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 8,5 oranında artmıştır. Böylece kamu tüketim harcamaları ekonomik büyümeye 2022 yılı üçüncü çeyreğinde 1,1 puan katkı yapmıştır.
- Toplam tüketim 2022 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 17,9 oranında artarken, büyümeye katkısı 13,1 puan olmuştur.
- **2022 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 1,3 oranında azalan toplam sabit sermaye yatırım harcamaları ekonomik büyümeye negatif 0,3 puanlık katkı yapmıştır. İnşaat yatırımları üçüncü çeyrekte yüzde 19,9 oranında azalmıştır (Büyümeye katkısı negatif 2,2 puan).** Makine teçhizat yatırımları 11 çeyrektir süren artışını devam ettirmiş ve yüzde 14,3 oranında artmıştır (Büyümeye katkısı 1,5 puan).
- **Net mal ve hizmet ihracatı** 2022 yılının üçüncü çeyreğinde beklentilere uygun şekilde büyümeye pozitif katkı yapmıştır (0,7 puan).
- **Stok değişmeleri 2022 yılının üçüncü çeyreğinde ekonomik büyümeye daraltıcı yönde 9,6 puan etki yapmıştır.**

- 2022 yılının üçüncü çeyreğinde GSYH deflatörü yüzde 112,3 artmıştır.
- 2022 yılının son çeyreğine ilişkin mevcut öncü göstergeler, iktisadi faaliyetin beklentilerle paralel ivme kaybettiğini göstermektedir. Büyümenin öncü göstergelerinden olan Satın Alma Yöneticileri Endeksi PMI, Ekim ayında, eşik değerin altında 46,4 seviyesinde gerçekleşerek imalat sanayii sektörünün performansında bir miktar yavaşlama olduğunu göstermektedir.
- Küresel ekonominin önemli zorluklarla karşı karşıya olduğu ve risklerin aşağı yönlü olduğu bir konjonktürde, küresel ekonomik aktivitenin, devam eden arz sorunları, jeopolitik gelişmeler ve sıkı para politikası uygulamalarının etkileriyle yavaşlamaya devam etmesi 2022 yılının son çeyreği ve 2023 yılı genelinde, Türkiye için de büyüme oranı üzerinde aşağı yönlü risk oluşturmaktadır. Üçüncü çeyrekte iç talep güçlü seyretmesine karşın dış talepte ivme kaybı yaşanması bu görünümü teyit etmektedir.
- Öte yandan, turist sayısının Kovid-19 salgını öncesi ortalamalarının bile üzerinde seyretmesi hizmetler sektörünün büyümeye üçüncü çeyrekte yüksek katkı vermesini sağlamıştır. Yılın son çeyreğinde de turizm gelirleri, büyüme eğilimi üzerinde yukarı yönlü risk unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.
- Bu beklentiler ışığında, 2022 yılının tamamında büyümenin yüzde 5 civarında gerçekleşebileceği öngörülmektedir.

Tablo 1: GSYH Sektörel Büyüme Hızları

(Bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde değişme)

	2019	*2020*					*2021*					*2022*		
	Yıllık	***1.Ç***	***2.Ç***	***3.Ç***	***4.Ç***	***Yıllık***	***1.Ç***	***2.Ç***	***3.Ç***	***4.Ç***	***Yıllık***	***1.Ç***	***2.Ç***	***3.Ç***
Tarım	3,3	3,5	5,6	6,6	4,8	5,7	1,1	-0,6	-6,8	2,6	-2,9	-2,4	-2,3	1,1
Sanayi	-0,9	7,6	-15,8	8,2	12,2	3,2	11,7	40,8	10,8	11,4	17,2	8,2	7,9	0,3
İmalat Sanayii	-2,5	8,4	-17,6	9,5	12,6	3,4	13,2	44,3	10,8	12,4	18,5	8,0	9,2	1,7
İnşaat	-8,6	-5,1	-5,4	3,2	-15,0	-5,5	3,5	4,5	-4,5	-5,4	-0,6	-7,7	-9,9	-14,1
Hizmetler (İnşaat Dâhil)	1,2	2,5	-11,1	3,9	3,1	-0,3	6,0	21,4	13,2	11,9	12,9	9,6	9,8	5,8
Toplam Tüketim	1,9	4,7	-7,4	7,4	7,2	3,1	5,8	19,8	9,2	16,6	12,8	18,0	18,7	17,9
Özel Tüketim	1,5	5,0	-9,2	8,6	8,0	3,3	7,7	24,2	9,4	20,5	15,3	21,0	22,4	19,8
Kamu Tüketimi	3,8	3,5	0,0	2,1	4,1	2,5	-1,8	3,1	8,0	1,4	2,6	4,7	2,0	8,5
S. S. Yatırımları	-12,5	-0,5	-5,8	22,8	11,9	7,4	12,1	21,1	-1,3	2,1	7,4	4,1	5,0	-1,3
Makina Teçhizat	-8,4	14,2	4,7	22,5	39,8	21,4	31,5	35,6	19,2	9,2	21,8	13,3	18,1	14,3
T. Nihai Yurtiçi Talep	-2,1	3,3	-7,0	11,2	8,4	4,2	7,4	20,1	6,4	12,7	11,4	14,4	15,1	13,1
Stok Değişimi	0,8	5,0	4,0	4,6	-1,6	2,9	-0,8	-5,1	-5,4	-7,4	-4,9	-9,8	-10,2	-9,6
Net İhracatın Katkısı	2,2	-4,0	-7,4	-8,7	-0,3	-5,0	0,9	6,7	7,0	4,3	4,8	3,0	2,7	0,7
Mal ve Hizmet İhracatı	4,2	-0,4	-36,0	-20,9	0,8	-14,4	3,2	60,0	25,9	21,6	24,9	14,8	16,4	12,6
Mal ve Hizmet İthalatı	-5,0	20,6	-8,7	15,9	1,9	6,7	-0,8	20,5	-8,7	3,1	2,4	2,2	5,8	12,2
GSYH	**0,8**	**4,4**	**-10,3**	**6,5**	**6,4**	**1,9**	**7,5**	**22,2**	**7,9**	**9,6**	**11,4**	**7,5**	**7,7**	**3,9**

2. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

Türkiye İstatistik Kurumu'nun İşgücü İstatistiklerine göre işsizlik oranı, 2022 yılı üçüncü çeyreğinde yüzde 10,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde istihdam oranı ise yüzde 48,1 oranında gerçekleşmiştir.

İşgücüne katılım oranı 2022 yılı üçüncü çeyreğinde yüzde 53,5 olarak kaydedilmiştir. Kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 35,5, erkeklerin katılım oranı ise yüzde 71,9 olarak gerçekleşmiştir.

Mevsimsel düzeltilmiş (MD) verilere göre; işsizlik oranı 2022 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 0,7 puan azalarak yüzde 10 seviyesinde gerçekleşmiştir. Genç işsizlik oranı ise 2022 üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 0,8 puan azalarak yüzde 19,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranı 2022 yılı üçüncü çeyreğinde yüzde 52,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. İstihdam oranı ise yüzde 47,5 olmuştur.

2022 yılı üçüncü çeyreğinde kayıt dışı istihdam oranı yüzde 27,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı ise yüzde 16,9 olmuştur.

Tablo 2: Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022.Ç3
Çalışma Çağı Nüfus (Bin kişi)	56.986	57.854	58.720	59.894	60.654	61.469	62.579	63.704	64.793
Katılma Oranı (%)	50,5	51,3	52,0	52,8	53,2	53,0	49,1	51,4	53,5
İşgücü (Bin kişi)	28.786	29.678	30.535	31.643	32.274	32.549	30.735	32.716	34,661
İstihdam (Bin kişi)	25.933	26.621	27.205	28.189	28.738	28.080	26.695	28.797	31,160
Tarım dışı İstihdam	20.462	21.137	21.901	22.724	23.441	22.983	21.958	23.849	25,897
Tarım İstihdamı	5.470	5.483	5.305	5.464	5.297	5.097	4.737	4.948	5.263
İstihdamda Sektörel Paylar (%)									
Tarım	21,1	20,6	19,5	19,4	18,4	18,2	17,7	17,2	16,9
Sanayi	20,5	20,0	19,5	19,1	19,7	19,8	20,5	21,3	21,3
İnşaat	7,4	7,2	7,3	7,4	6,9	5,5	5,8	6,2	6,1
Hizmetler	51,0	52,2	53,7	54,1	54,9	56,5	55,9	55,3	55,7
İşsiz	2.853	3.057	3.330	3.454	3.537	4.469	4.040	3.919	3.501
İşsizlik Oranı (%)	9,9	10,3	10,9	10,9	11,0	13,7	13,1	12,0	10,1
İstihdam Oranı (%)	45,5	46,0	46,3	47,1	47,4	45,7	42,7	45,2	48,1
Büyüme Oranı (%)	4,9	6,1	3,3	7,5	3	0,9	1,8	11,0	3,9

* İşgücü istatistikleri çalışma çağı nüfusu 15 ve üzeri yaştakiler olarak belirlenen tanıma göre sunulmaktadır.

3. Üretim ve Talebe İlişkin Son Gelişmeler

SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

TÜİK verilerine göre arındırılmamış seride aylık sanayi üretim endeksi 2022 yılı Eylül ayında yüzde 0,4 oranında artış göstermiştir.

Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksi, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 0,4 oranında artış kaydederken mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksi ise bir önceki aya göre yüzde 1,6 oranında azalmıştır. Böylelikle, arındırılmamış sanayi üretim endeksi yılın üçüncü çeyreğinde yıllık olarak yüzde 2,5 oranında artış kaydetmiştir.

Grafik 1: Sanayi Üretim Endeksi

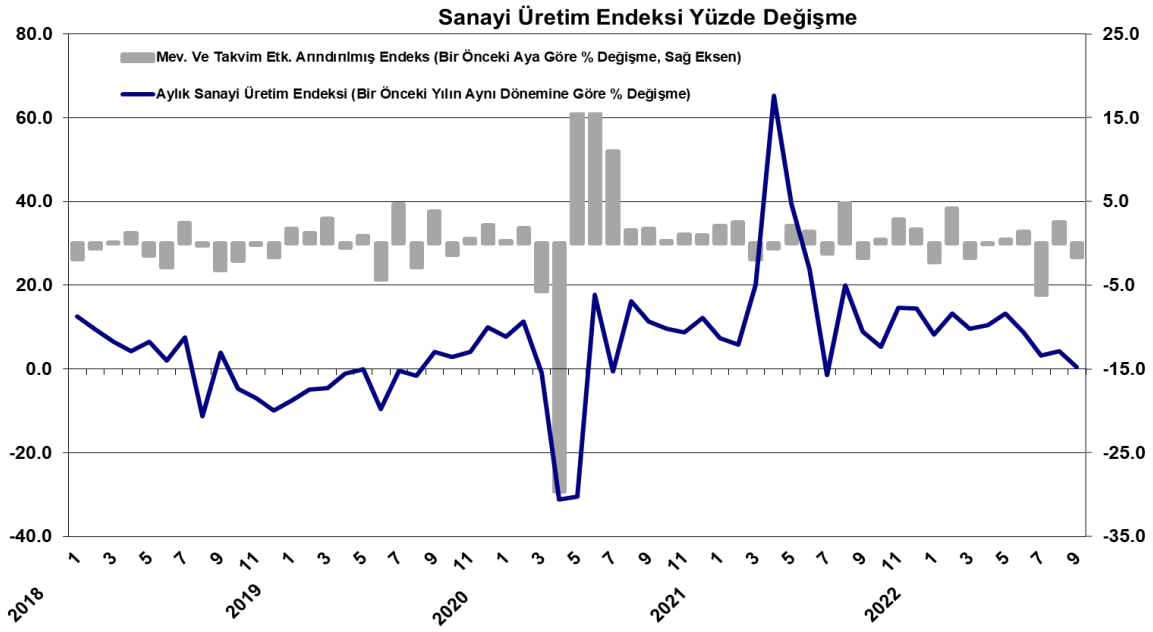

Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına göre, takvim etkilerinden arındırılmış olarak, ara malı üretimi yüzde 5,1 ve enerji üretimi ise yüzde 1,4 oranında azalmıştır. Diğer taraftan, dayanıklı tüketim malı üretimi yüzde 0,3, dayanıksız tüketim malı üretimi yüzde 7,3 ve sermaye malı üretimi yüzde 7,2 oranında artmıştır.

Yüzde 0,4 oranındaki toplam sanayi üretimi artışına, dayanıklı tüketim malı üretimi katkıda bulunmazken; dayanıksız tüketim malı üretimi 1,8 puan ve sermaye malı üretimi 1,1 puan katkı vermiştir. Öte yandan, ara malı üretimi 2,2 puan ve enerji üretimi 0,2 puan negatif etkide bulunmuştur.

İmalat sanayiinde üretim Eylül ayında takvim etkisinden arındırılmış olarak yıllık yüzde 1,5 oranında artarken, mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış endeks bir önceki aya göre yüzde 1,6 oranında azalmıştır.

Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksinde artış gösteren sektörlerin sayısı 14 olmuş, böylece toplam sanayi üretimi içindeki sektörlerin yüzde 48,3'ünde üretim artmıştır. Bu sektörlerin üretim içindeki ağırlığına bakıldığında ise üretimi artan sektörlerin oranı yüzde 42 olmuştur.

İMALAT SANAYİİ KAPASİTE KULLANIM ORANI (KKO)

2022 yılı Eylül ayı imalat sanayii kapasite kullanım oranı anketi sonuçlarına göre imalat sanayii KKO, bir önceki yılın aynı ayına göre 0,7 puan azalarak yüzde 77,4 olmuştur. Eylül ayında mevsimsel etkilerden arındırılmış kapasite kullanım oranı bir önceki aya göre 0,7 puan artarak yüzde 77,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Salgın sonrası dönemde hızlı bir toparlanma kaydeden kapasite kullanım oranları, 2021 yılı Mayıs ayındaki tam kapanmanın etkisiyle ivme kaybetmiştir. Ancak, yılın ikinci yarısı itibarıyla kısıtlamaların kaldırılması ve kademeli normalleşme adımlarıyla beraber söz konusu oranlarda iyileşme gözlenmiştir. İmalat sanayiindeki bu kapasite artışları 2021 yılı genelinde sürmüştür. 2022 yılının üçüncü çeyreğinde ise söz konusu oranların salgın öncesi seviyelerin üzerinde seyrederek daha olumlu bir performans sergilediği gözlenmiştir.

Grafik 2: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı

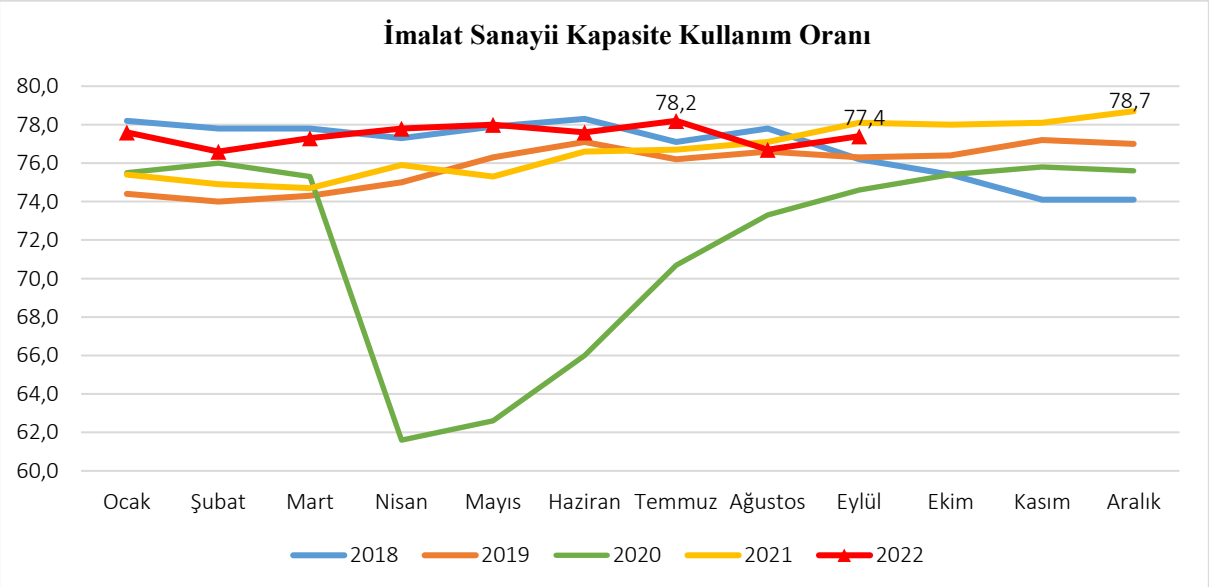

BEYAZ EŞYA SEKTÖRÜ ÜRETİMİ VE SATIŞLARI

Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği verilerine göre Eylül 2022 döneminde beyaz eşya üretimi bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 2,5 oranında artmıştır. Üç aylık hareketli ortalamalara göre ise üretim Eylül ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,1 oranında artmıştır. Beyaz eşya ihracatı Eylül ayında yıllık yüzde 3,6 oranında artarken, üç aylık hareketli ortalamalara göre ihracat yüzde 1,6 oranında azalmıştır. Beyaz eşya ithalatı ise Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 84,8 oranında artmıştır.

OTOMOTİV SEKTÖRÜ ÜRETİMİ VE SATIŞLARI

Otomotiv Sanayii Derneği (OSD) verilerine göre 2022 yılı Eylül ayında otomotiv sektöründe üretim yüzde 19,4 oranında artmıştır. Bu dönemde kamyon üretimi yüzde 103,3, kamyonet üretimi yüzde 13, otomobil üretimi yüzde 25,9, otobüs üretimi yüzde 107,2 ve midibüs üretimi yüzde 15,1 oranında artış kaydetmiştir. Diğer yandan, traktör üretimi yüzde 2,7 ve minibüs üretimi yüzde 26,9 oranında azalmıştır.

Ağustos ayında otomotiv sektöründe satışlar yüzde 11 oranında artmıştır. Bu dönemde otomobil pazarı yüzde 2,9 oranında büyümüştür. Otomobil ihracatı ise yüzde 60,1 oranında artmıştır.

2022 yılı Nisan ayında bir yıl sonra olumlu görünüme dönen sektörde üretim artışı Eylül ayında devam etmiştir. Pandeminin ilk dalgasından sonraki toparlanma, 2021 yılı Temmuz ayında yeterli çip arzının olmaması nedeniyle sekteye uğramaya başlamıştır. Mikroçip darboğazı, küresel tedarik zinciri sıkıntıları ve hammadde fiyatlarındaki artışlara ilave olarak, alüminyum ve demir çelik yapımında kullanılan magnezyum tedarikinde yaşanan sorunlar büyük üreticilerin yeni pozisyon belirlemelerine neden olarak 2022 yılının ilk çeyreğinde otomotiv sektöründeki üretimin düşmesine yol açmıştı. Bu gidişatın 2022 yılının Mayıs ayı itibarıyla değiştiği ve geçen yıl yaşanan çip krizinin etkisiyle belirgin düşüş kaydeden üretim sonucunda ortaya çıkan düşük baz etkisinin desteğiyle üretim artışlarının yaşanacağı değerlendirilmişti. Üretimde çip krizini büyük oranda çözen otomotiv sektörünün, önümüzdeki süreçte, en büyük ihracat pazarı olan Avrupa Birliği'ndeki resesyon beklentisine bağlı olarak gelişeceği değerlendirilmektedir.

Grafik 3: Otomobil Üretim ve İhracatı

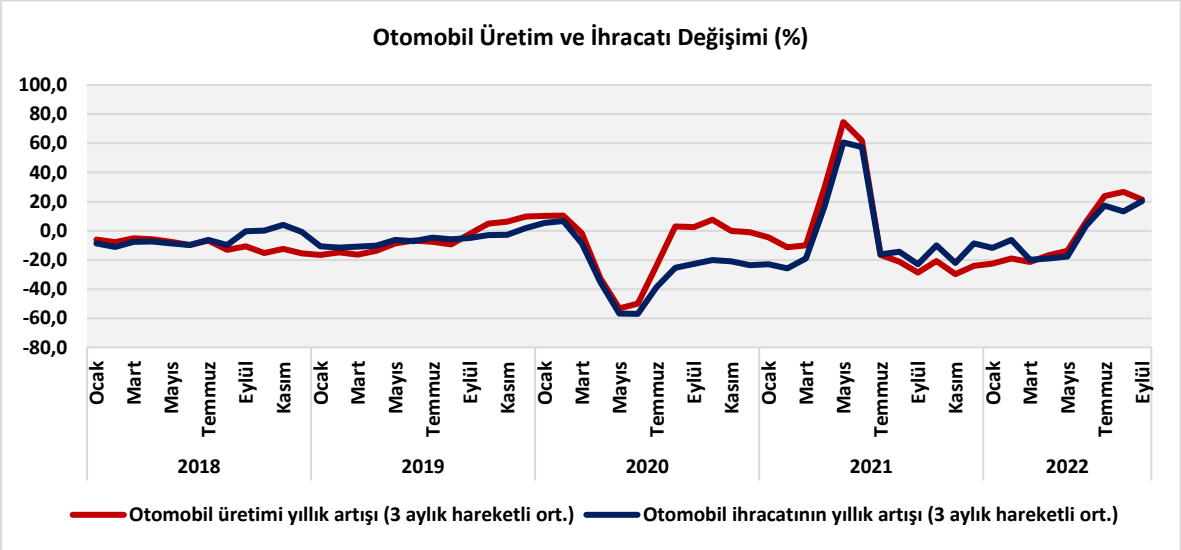

Grafik 4: Otomotiv Sektöründe Üretim ve Satışlardaki Değişim

(Bir önceki yılın aynı dönemine göre, %)

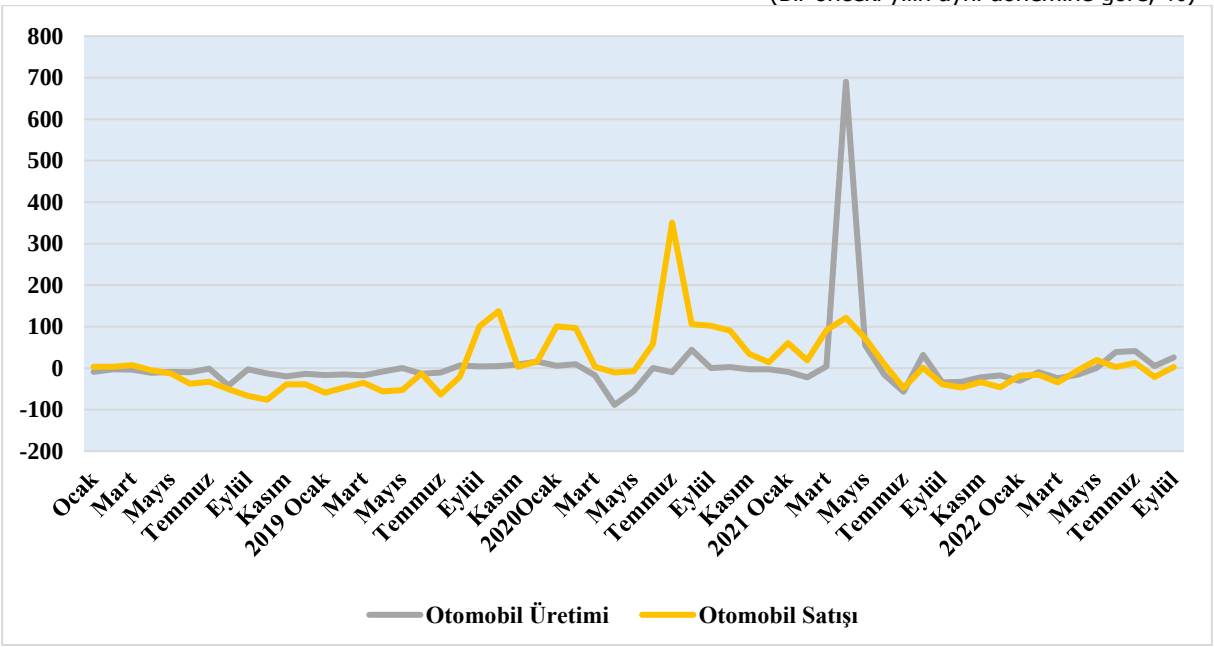

Küresel ölçekteki hammadde tedarikinde yaşanan zorluklara ilave olarak bu hammaddelerin fiyatlarının tarihi zirveler görmesi gibi otomotiv üreticilerince karşılaşılan sorunlar dolayısıyla 2022 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla dünyanın birçok yerindeki otomotiv fabrikalarında üretimde kısıntıya gidilmekte ve hatta üretime ara verilmektedir. Ülkemizin otomobil ihracat pazarının en büyük kısmını oluşturan Avrupa Birliği pazarında yaşanan gelişmeler, ilerleyen aylarda, Türk otomotiv sektörünü etkileyebilecektir. Öte yandan, Eylül ayında otomobil ihracatının toplam otomobil üretimine oranında artış gözlenmektedir.

Grafik 5: Otomotiv İhracatının Üretime Oranı

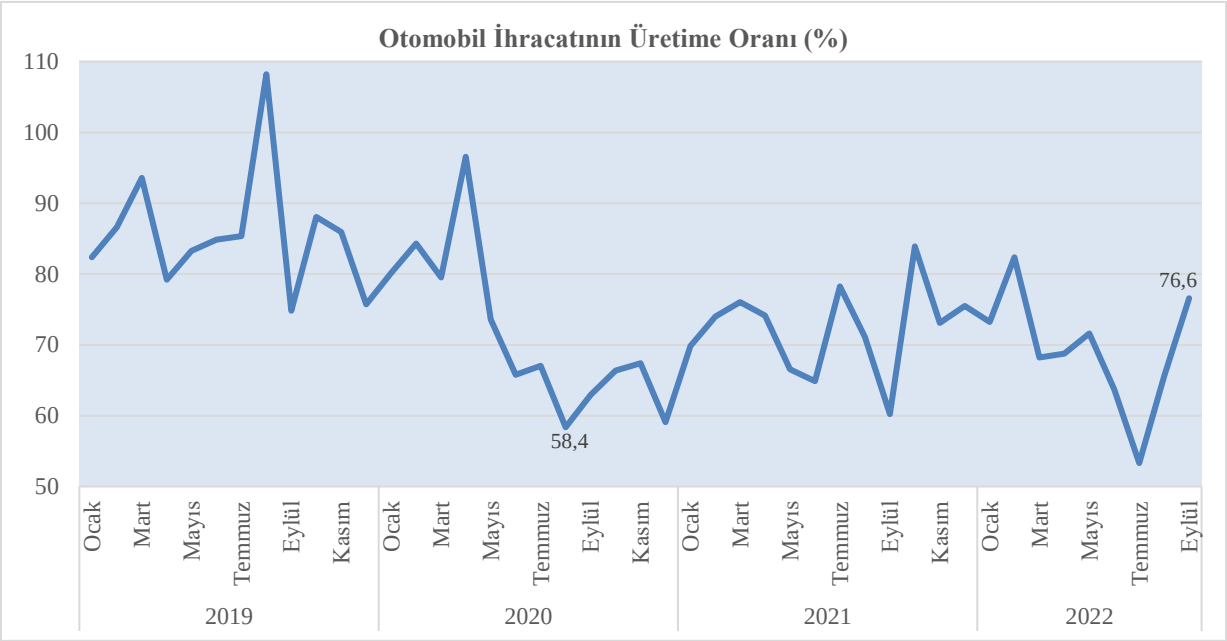

II. ÖDEMELER DENGESİ

Cari işlemler dengesi 2022 yılının Eylül ayında 2.966 milyon dolar açık vermiştir. Yıllıklandırılmış cari işlemler açığı ise 39.164 milyon dolar olmuştur.

Eylül ayı ödemeler dengesi tanımlı dış ticaret açığında bir önceki yılın aynı ayına göre 7 milyar dolar artış yaşanmıştır. Bu durum cari işlemler dengesini olumsuz etkilerken hizmetler dengesi kaynaklı 1,3 milyar dolarlık artış cari açık üzerindeki baskılayıcı unsur olmuştur. Hizmetler dengesinde iyileşme ağırlıklı olarak seyahat gelirlerindeki artıştan kaynaklanmıştır.

Grafik 6: Altın ve Enerji Hariç Cari İşlemler Dengesi Yıllıklandırılmış (milyon dolar)

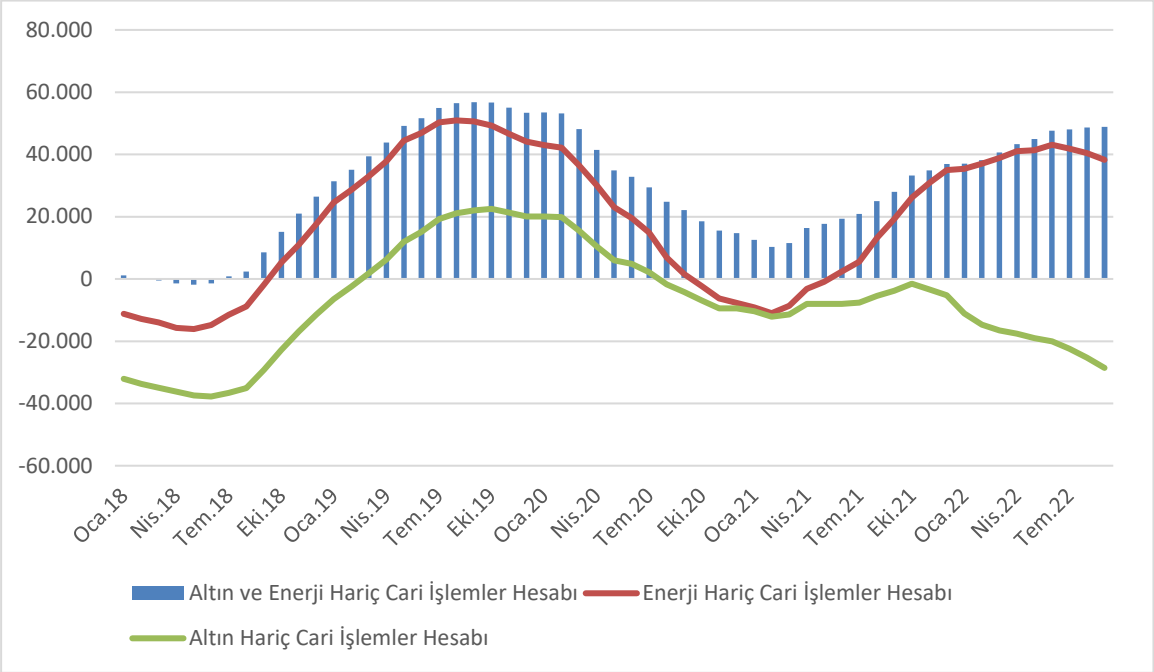

Altın ithalatı 2022 yılının ikinci çeyreği itibarıyla yükseliş eğilimi göstererek Eylül ayında 2.754 milyon dolar olmuştur. Yıllıklandırılmış altın ithalatı 12,7 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2021 yılının Eylül ayına göre yüzde 99,1 oranında artış kaydeden enerji ithalatı ise, 2022 yılının Eylül ayında 8,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yıllıklandırılmış enerji ithalatı 92,3 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Ödemeler dengesi finansman kalemleri incelendiğinde, 2022 yılı Eylül ayında diğer yatırımlar kaynaklı net sermaye girişlerinin ve doğrudan yabancı yatırımların (DYY) ön plana çıktığı, net hata noksan kaynaklı sermaye girişlerinin devam ettiği, portföy yatırımları kaynaklı sermaye çıkışlarının gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde rezervler hesabında 1.656 milyon dolar azalış gerçekleşmiştir.

2022 yılı Eylül ayında doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net girişler 488 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. DYY altında yer alan net gayrimenkul yatırımları ise 471 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde, portföy yatırımları kaynaklı 3.373 milyon dolar tutarında net çıkış kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2022 yılı Eylül ayı doğrudan yabancı yatırımlar, diğer yatırımlar ve kaynağı belirsiz net hata ve noksan kaynaklı net dış finansman girişi 4.685 milyon dolar seviyesinde gözlenmiştir.

2022 yılı Eylül ayında cari işlemler dengesinin açık vermesi sonrasında (2.966 milyon dolar) rezervlerde 1.656 milyon dolarlık azalış gerçekleşmiştir.

III. FİYAT GELİŞMELERİ VE PARA POLİTİKASI

2022 yılı Eylül ayında TÜFE yüzde 3,08 oranında artmış, TÜFE yıllık artış hızı bir önceki aya kıyasla 3,24 puan artarak yüzde 83,45 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde, tüketici yıllık enflasyonu alkol, tütün ve altın grubunda sınırlı bir miktar gerilerken diğer alt gruplarda yükselmiştir. Enflasyondaki yükselişe en belirgin katkı enerji ve hizmet grubundan gelmiştir.

Enerji fiyatları Eylül ayında yüzde 7,39 oranında yükselmiş, grup yıllık enflasyonu 11,25 puanlık artışla yüzde 132,98 seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde, hizmet grubu yıllık enflasyonu, ulaştırma hizmetleri ve kira alt gruplarındaki yüksek seviyede artışlar öncülüğünde tüm alt gruplarda yükselmiştir. Hizmet fiyatları Eylül ayında yüzde 3,90 oranında artmış, grup yıllık enflasyonu 3,46 puan yükselişle yüzde 57,76 olmuştur. Gıda yıllık enflasyonu alt gruplar genelinde yükselişini sürdürmüştür. Temel mal grubunda yıllık enflasyon dayanıklı mallarda gerilerken diğer alt gruplarda artış kaydetmiştir. Eylül ayında yıllık enflasyona en büyük etki 23,55 puanla Gıda ve Alkolsüz İçecekler, 17,24 puanla Ulaştırma ve 13,09 puanla Konut gruplarından gelmiştir.

TÜFE yıllık değişim oranı Eylül ayında bir önceki aya göre 3,24 puan artmıştır. Söz konusu gelişmenin 1,26 puanı çekirdek enflasyondaki fiyat hareketlerinden kaynaklanırken, dışlananlar endeksindeki fiyat hareketlerinin etkisi ise 1,98 puan olmuştur. TÜFE'deki yıllık artışın değişimine etkide; Temel Malların 0,26 puan, Hizmetlerin payı 1,00 puan, Enerjinin payı 1,55 puan, Gıda ve Alkolsüz İçeceklerin payı 0,51 puan olurken, Alkol, Tütün ve Altının payları ise eksi 0,08 puan olmuştur.

Grafik 7: TÜFE ve Yİ-ÜFE Yıllık Yüzde Değişim

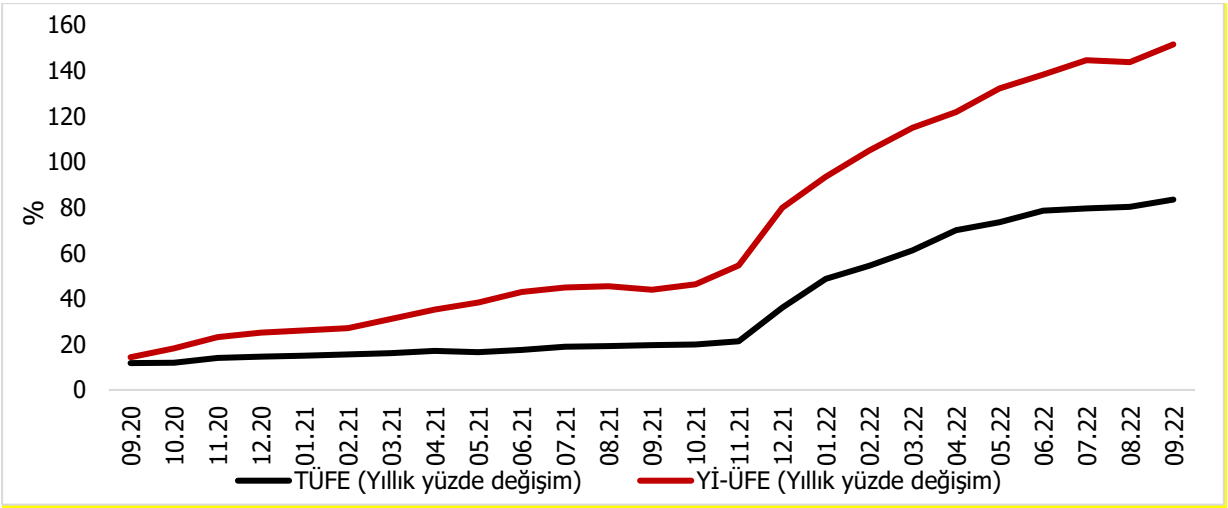

C endeksi, (enerji, gıda, içecek, tütün, altın hariç TÜFE) Eylül ayında yüzde 2,74 oranında artmıştır. Çekirdek enflasyonun ana alt kalemlerinden Temel Mallar grubu fiyatları yüzde 1,75 oranında artarken, Hizmet grubu fiyatları yüzde 3,90 oranında artmıştır.

Jeopolitik gelişmelere paralel olarak yüksek seyreden doğal gaz fiyatlarının yurt içi enerji fiyatlarına yansıması neticesinde elektrik üretimi ve gaz imalatı öncülüğünde üretici fiyatlarındaki artış hızlanmıştır. Yİ-ÜFE Eylül ayında yüzde 4,78 oranında artmış ve Yİ-ÜFE yıllık

artış oranı yüzde 151,50 olarak gerçekleşmiştir. İmalat fiyatları Eylül ayında yüzde 2,65 oranında artmıştır. Buna göre yıllık değişim oranı yüzde 127,69 olarak gerçekleşmiştir. Ara malı fiyatları ise aynı dönemde yüzde 2,35 oranında artmıştır. Bir önceki yılın aynı ayına göre ara malı fiyatlarında yüzde 129,59 oranında artış kaydedilmiştir.

IV. MALİ PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

2022 yılının üçüncü çeyreğinde yurt dışı yerleşiklerin portföy çıkışları ikinci çeyreğe göre azalarak devam etmiş ve yaklaşık 249 milyon ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde devam eden küresel risk iştahındaki düşüşe ve yurt içi finansal piyasalardaki gelişmelere paralel olarak risk algısının yükselişini sürdürmesiyle yılın üçüncü çeyreğinde risk primi ortalaması yaklaşık 776 baz puan seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Fed'in hızlı parasal sıkılaştırma politikasını sürdürmesi ve beraberinde Dolar Endeksinin dünya genelinde güçlenen seyrini korumasına paralel olarak Türk Lirası ABD doları karşısında değer kaybetmeye devam etmiştir. Opsiyonların ima ettiği kur oynaklığı ise bir önceki çeyreğe göre önemli ölçüde azalma göstermiş olup Gelişmekte Olan Ülkeler ortalamasına oldukça yakınsamıştır.

Dolar/TL ve Dolar Endeksi

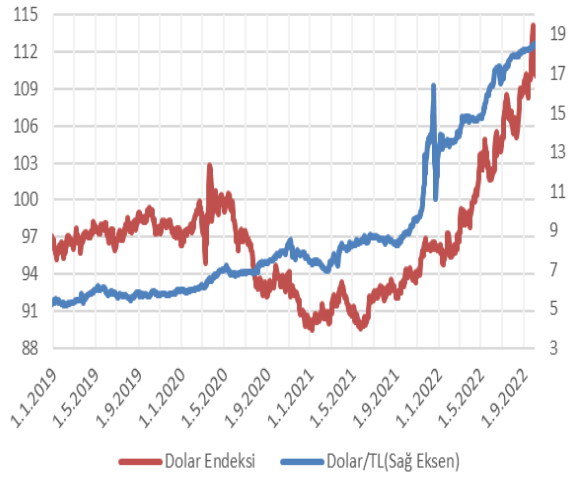

Kaynak: Refinitiv

Opsiyonların İma Ettiği Kur Oynaklığı (1 Ay)

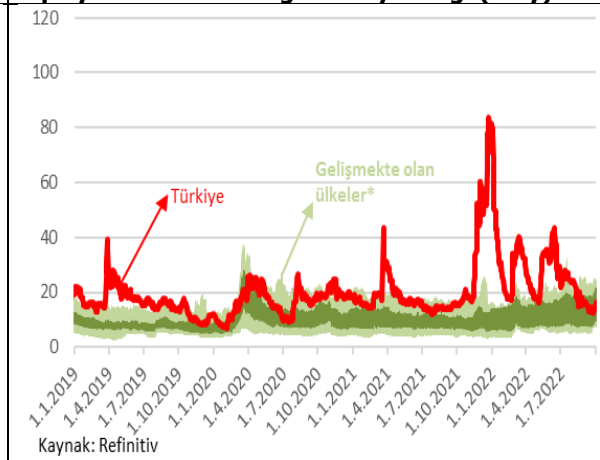

Kaynak: Refinitiv
*Brezilya, Çekya, Endonezya, Filipinler, G.Afrika, G.Kore, Hindistan, Kolombiya, Macaristan, Malezya, Meksika, Polonya, Şili, Tayvan
*Koyu yeşil alan, 1. ve 3. çeyrek değerleri göstermektedir.

Seçilmiş Ülkeler 5 Yıllık CDS Primi (Baz Puan)

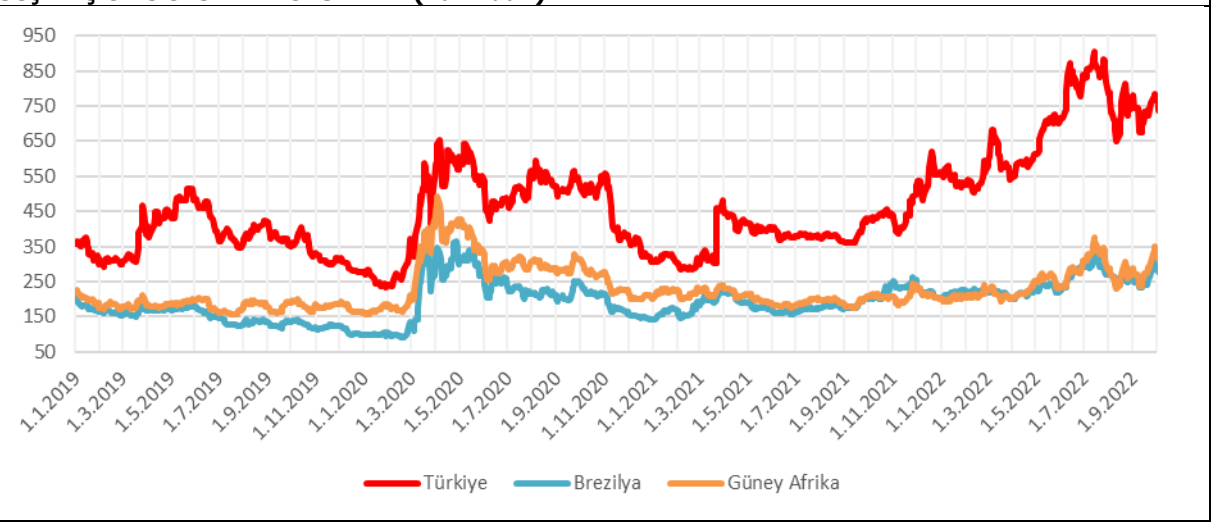

Kaynak: Refinitiv

2022 yılının üçüncü çeyreğinde devam eden gelişmiş ülke tahvil getirilerindeki artış ve küresel risk iştahındaki azalmanın etkisiyle borsa endekslerinde değer kayıpları yaşanmıştır. MSCI Gelişmekte Olan Ülkeler Endeksi ve MSCI Türkiye Endeksi bir önceki çeyreğe göre gerileme gösterirken ve BİST 100 Endeksinde üst üste görülen rekor düzeyler neticesinde üçüncü çeyrek ortalama değeri artış kaydetmiştir.

Seçilmiş Borsa Endeksleri

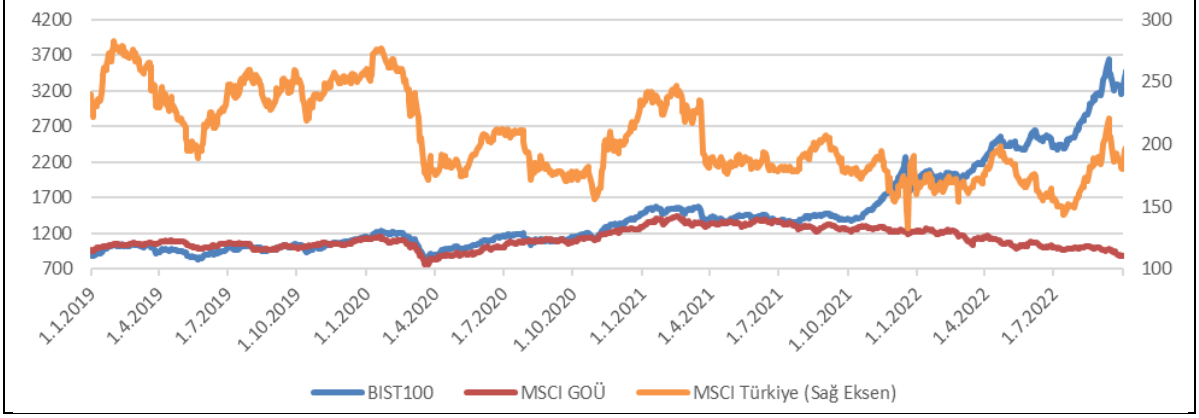

Kaynak: Refinitiv

Birincil halka arzlarda 2022 yılının ikinci çeyreğinde kaydedilen pozitif görünüm 2022 yılının üçüncü çeyreğinde de devam etmiştir. 2022 yılının üçüncü çeyreğinde 6 halka arz gerçekleşmiş ve elde edilen toplam hasılat yaklaşık 2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

TCMB, politika faizinde 2022 yılının ilk ve ikinci çeyreğinde değişiklik yapmamış, üçüncü çeyrekte 200 baz puanlık bir indirim yaparak yüzde 12 seviyesine düşürmüştür. TCMB'nin tüm fonlamasını politika faiz oranı üzerinden gerçekleştirmesi sonucunda AOFM bu dönemde politika faizine paralel olarak yüzde 12 seviyesine gerilemiştir.

2022 Ocak ayında yüzde 17,7 seviyesine yükselen ve Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulamasının da etkisiyle Mart ayında yüzde 15,6'ya gerileyen ortalama TL mevduat faiz oranları, 2022 Temmuz ayında yüzde 17,4 seviyesine çıkmış ancak üçüncü çeyrek sonunda yüzde 15,9 seviyesine gerilemiştir. 2022 yılı ikinci çeyrekte kredi faiz oranlarında artış eğilimi görülmüş, 2022 yılı üçüncü çeyrekte alınan makro ihtiyati önlemler neticesinde 2022 yılı Temmuz ayında sırasıyla yüzde 28,4 ve yüzde 34,2 seviyesinde bulunan ticari kredi ve ihtiyaç kredisi faiz oranları, 2022 yılı Eylül ayı sonunda sırasıyla yüzde 20,5 ve yüzde 32,1 seviyesine gerilemiştir.

Kredi Faiz Oranları (Yüzde)

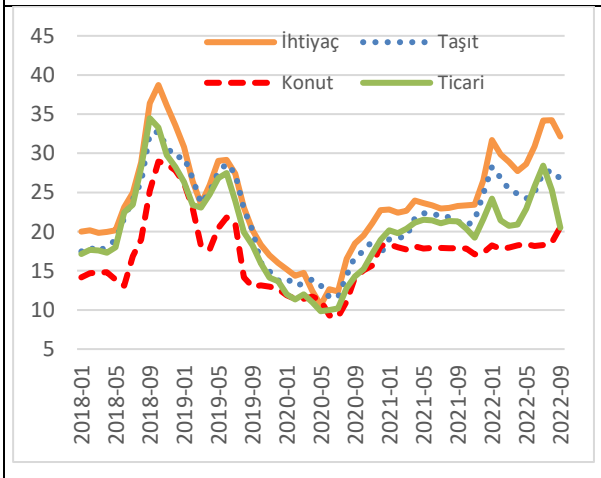

Seçilmiş Faiz Oranları (Yüzde)

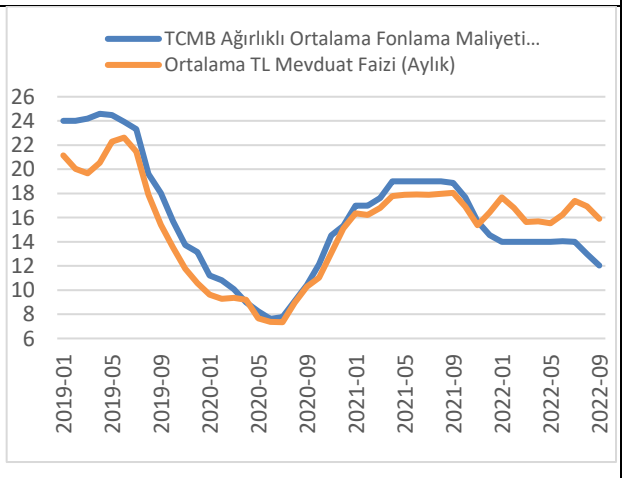

Kaynak: TCMB

TCMB Banka Kredileri Eğilim anketine göre, 2022 yılının üçüncü çeyreğinde, bankaların işletmelere kullandırdıkları kredilerde standartları sıkılaştırdığı görülmektedir. Alt kalemler incelendiğinde, kısa vadeli kredilere uygulanan standartlarda gevşeme görülürken, diğer işletme kredi standartlarında sıkılaşma gözlenmektedir. İşletme kredilerine olan talep incelendiğinde, 2022 yılının üçüncü çeyreğinde küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen kredilere, kısa vadeli kredilere ve Türk lirası cinsinden açılan kredilere olan talepte artış gözlenirken, büyük işletmelere verilen kredilere, uzun vadeli kredilere ve yabancı para cinsinden açılan kredilere olan talepte azalış görülmektedir.

İşletme Kredileri Standartlarında Değişim Bildiren Bankaların Net Yüzde Oranları *

(>0; Gevşetme, <0;Sıkılaştırma)

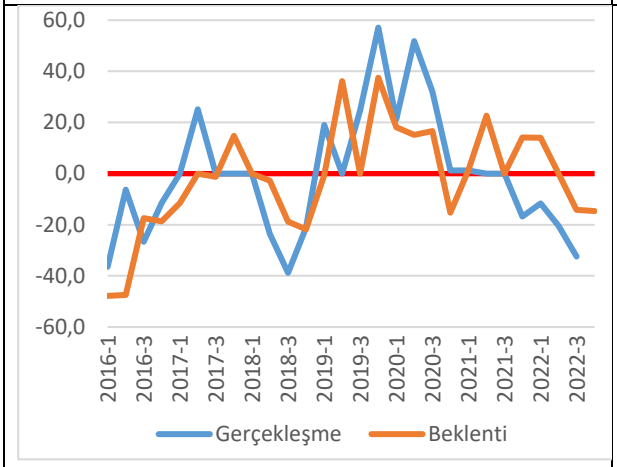

İşletme Kredi Taleplerinde Değişim Bildiren Bankaların Net Yüzde Oranları *

(>0; Artış, <0;Azalış)

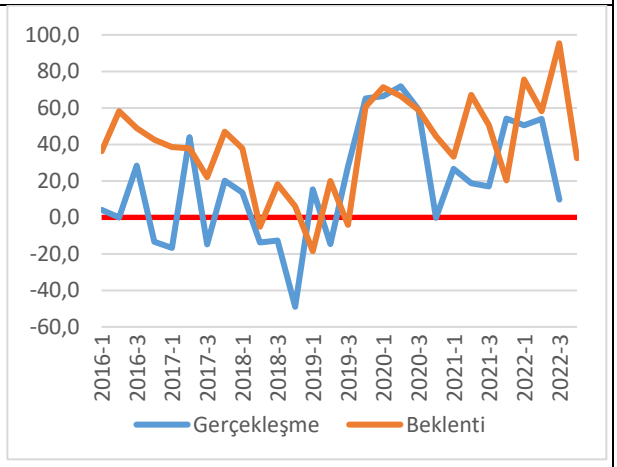

Kaynak: TCMB

* Gerçekleşme, anılan dönemde standartlarda meydana gelen değişimi; beklenti ise ilgili dönem için bankalar tarafından beklenen değişimi ifade etmektedir.

Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına yönelik BDDK'nın sağladığı esneklikler devam etmektedir. Ayrıca, bankacılık sektörünün üçüncü çeyrekte de devam etmekte olan yüksek karlılığı özkaynak kanalıyla sermaye yeterliliğini desteklemektedir. Buna göre bankacılık sektörünün Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) 2022 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre artarak yüzde 18,1'den yüzde 18,8 seviyesine yükselmiştir. Sektörün sermaye yeterlilik oranı BDDK'nın uygulamakta olduğu yasal sınır olan yüzde 12 seviyesinin ve Basel kriterlerine göre asgari sınır olan yüzde 8'in oldukça üzerinde bulunmaktadır.

2022 yılının üçüncü çeyreğinde önceki çeyreğe göre güçlü seyreden toplam kredi ivmesine karşılık TGA bakiyesinde yaşanan gerileme toplam TGA oranının düşmesine neden olmuştur. Buna göre ticari kredilerin TGA oranı 2022 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 2,6'dan yüzde 2,3'e gerilerken tüketici kredilerinin TGA oranı yüzde 2,2 oranıyla aynı kalmıştır. Bu gerçekleşmeler çerçevesinde toplam TGA oranı yüzde 2,5'ten yüzde 2,3'e gerilemiştir.

Sermaye Yeterlilik Rasyosu (Yüzde)

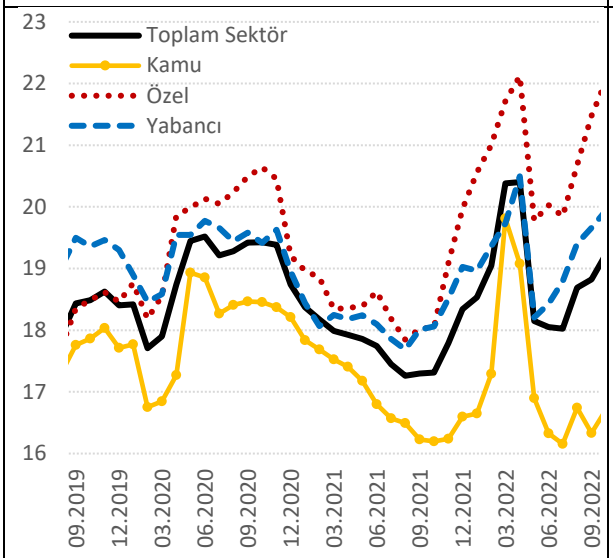
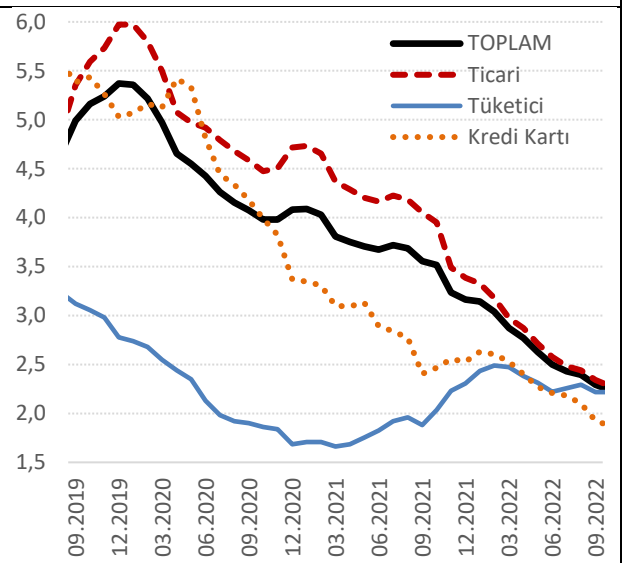
TGA Oranları (Yüzde)